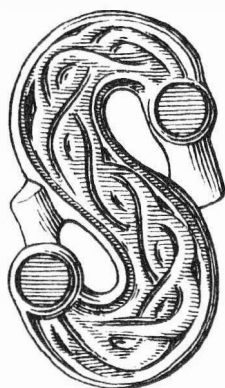

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1974

BRNO 1975

ganze Stücke rekonstruieren konnte. Nicht einmal Drehscheibenkeramik fehlte. Sie ist einerseits durch Bruchstücke von schüssel- und vasenförmigem Geschirr, in grauer Tönung aus feingeschlemmtem Ton gebrannt, andererseits durch Fragmente grösserer Vorratsgefässe aus gröberem mit Sand vermengetem Material repräsentiert. Die Wände der feinen Ware sind meistens durch Längsriefen und Leisten gegliedert, hie und da erscheint eine geritzte Verzierung von mehrfachen Wellenlinien. Die provinzialrömischen Töpfererzeugnisse sind durch Bruchstücke grünglasierter Mortarien und durch das Bruchstück einer dünnwandigen Schüssel, deren Teig kleine Sandkörner besitzt, repräsentiert.

Die Datierung des gesamten Objektes in die alleinige Neige des 4. und in den Beginn des 5. Jahrhunderts sichert der Fund eines gut erhaltenen Geweihkammes mit bogenförmigem Griff.

Die chronologische Einreihung unterstreicht den engen zeitlichen und kulturellen Zusammenhang der erwähnten Hinterlassenschaft mit Funden, die auf derselben Lokalität bereits vor Jahren getätigt wurden. Lassen wir die Siedlungsobjekte ausser acht, die zu Beginn der fünfziger Jahre durchgraben wurden, steht im Vordergrund besonders das reiche Körpergrab mit deformiertem Schädel, einem goldenen hunnischen Ohrgehänge, mit goldplattierten Schnallen und provinzialrömischen Importen, das bereits vor dem zweiten Weltkrieg ausgegraben wurde. Die Bestätigung der Beziehung zwischen dieser Bestattung, die zweifellos einem Angehörigen oder einer Angehörigen der gehobenen gesellschaftlichen Schicht angehörte auf der einen Seite und andererseits der Siedlung, in deren archäologischem Inhalt sich ausser einigen Elementen nomadischen, südöstlichen und donauländischen Ursprunges vor allem Keramik der heimischen barbarischen Provenienz geltend macht, wirft ein helleres Licht auf Fragen des gegenseitigen Verhältnisses der autochthonen und der fremdartigen Bestandteile der damaligen Population.

OBJEV POHŘEBIŠTĚ Z DOBY STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ A POZDNÍ DOBY HRADIŠTNÍ U ŠAKVIC

/ okr. Břeclav /

Boris Novotný, AÚ ČSAV Brno

/ Tab. 30 - 35 /

V červenci 1974 oznámil Jan Tým, že při výkopu sklepního prostoru u novostavby svého domku nalezl Dr. Vojtěch Hutr v Polní ulici č. p. 296 / parc. č. 1063/1/ nádobu. Při bližší prohlídce bylo zjištěno, že pochází z výkopem již zničeného hrobu. Ve vzdálenosti asi 2 m směrem k západu byl zásahem rovněž z větší části zničen hrob koně. Při prosivání již odvezeného písčitého materiálu z výkopu byly nalezeny další zlomky nádob. Proto bylo rozhodnuto provést na vedlejších, doposud nezastavěných parcelách /čp. 1066/1, 1066/2, 1067/ záchraný výzkum, neboť se na nich připravuje výstavba rodinných domků.

V průběhu výzkumu bylo odkryto 53 hrobů z období stěhování národů, které byly orientovány ve směru od západu k východu. Tak ku příkladu v blízkosti novostavby byl odkryt velký hrob č. 3 / rozměry 300x240 cm, hloubka 300 cm/. Hrob byl již v dávné minulosti vyloupen a v písčitohlinité výplni se nalézalo množství vápencových kamenů a velkých balvanů chaoticky navalených na sebe. Pocházely z hrobové komory, zničené druhotným loupežným zásahem. Tato kamenná komora byla kombinována ještě s konstrukcí dřevěných sloupů, které zřejmě nesly jakési přestřešení. Do dna půdorysu hrobu byly totiž v místech zaoblených rohů vyhloubeny čtyři kulové jámy a pátá byla umístěna v čelní stěně uprostřed. Na dně ležela koněská lebka v neanatomické poloze, poblíž železného udidla, kroužek a skleněná perla a proto je možné, že na dřevěné konstrukci nad lidským pohřbem byl pochován kůň.

Těsně vedle tohoto hrobu ve směru k jihu ležel další 430 cm hluboký hrob č. 79 / 220 x 120 cm/. U severní strany vybíhal ve výklenek /130 x 150 cm/, hluboký 340 m. Rovněž tento hrob /jakož i všechny další/ byl vykraden a kostra pohozena. Z nálezů se dochovalo drobné pozlacené, vpichy zdobené jazykovité nákončí a nádoba zdobená svíslými žebry.

Skupinu těchto hlubokých hrobů uzavírá doposud nejhlubší hrobka, jaká byla z doby stěhování národů v Evropě nalezena. Opět v těsné blízkosti hrobu č. 79, směrem k jihu, ležela hrobka č. 30, orientovaná delší osou od západu k východu. Měla povrchový půdorys oválu /nebo obdélníku se zaoblenými rohy/ s delší osou 560 cm a kratší 390 cm. Hrob se směrem ke dnu konusovitě zužoval a jeho dno leželo v hloubce 750 cm. Z metodických důvodů, za účelem sledování usazování písčitohlinitých splachů do otevřené vykradené hrobové jámy byl ponechán 1 m široký profil, vedený ve směru od S k J. Rovněž v této hrobce byla původně zkonstruována mohutná hrobová komora z na sucho na sebe nakladených více jak metrakových vápencových balvanů /celkem zhruba 1,5 tuny/. Mezery mezi nimi byly vyplněny drobnějšími kameny. Zřejmě bez větších zásahů zůstala asi 180 cm vysoká a až 100 cm široká kamenná stěna užší východní strany komory. Až na některé spodní velké balvany však byly ostatní stěny pobořeny a kameny vyzvednuty. Při vykrádání zůstaly hromady písku a balvany okolo otevřené jámy a pak se samovolně chaoticky sesouvaly dolů. Při vybírání písčitohlinité výplně, vápencových kamenů a balvanů, jsme používali zprvu dřevěného lešení, poté elektrického vytahovacího vrátku, transportéru a při vyzvedávání balvanů z hloubky 7,5 m i několika autojeřábů.

Z kostry bezpochyby význačné osoby se dochovala lebka a zčásti některé kosti trupu. Dolní část těla byla zničena zásahem. Z nálezů je nejvýznamnější stříbrná ozdoba obdélného tvaru /2,6x2,1 cm, síla desítky 0,4 cm/, zdobená pleťencovým ornamentem technikou niello. Z původně bohaté hrobové výbavy se dochovaly dále pouze zlomky bronzového plechového okutí se zbytky dřeva a masivní bronzové kování s pečátkovým výčnělkem.

je známo, že v posmrtných představách germánských kmenů panovalo přesvědčení, že se na onom světě setkávají i se svými zvířaty, která jim sloužila, nebo která měli rádi. Proto se i na tomto pohřebišti setkáváme s rituálními pohřby koní. Tak ku příkladu v hrobě č. 4 /nedaleko skupiny velkých hrobek/, v Z-V orientované jámě ležel v hloubce 170 cm vtěsnaný malý kůň. U předních nohou spočívaly kosti psa. Nedaleko odtud ve směru k jihovýchodu /opět ještě v blízkosti velké hrobky č. 30/ v orientovaném hrobu č. 42 byly uloženy dokonce pozůstatky dvou koníků, psa a dalších zvířat. U lebek jsme našli železná udidla s řetězy a dvěma velkými bronzovými hřeby s plochými kulatými hlavicemi zřejmě z postrojů. I do těchto hrobů bylo druhotně vniknuto.

Další hroby /kosti zemřelých jsou většinou přeházeny, ale někdy lze rozeznat zbytky podložní desky/ charakterizují zejména nálezy typické v ruce hnětené keramiky mísovitých tvarů někdy s výzdobou šikmých plastických vývalků. Ve čtyřech hrobech se vyskytla železná kopí. Pozornosti vykrádačů unikly stříbrné pozlacené esovité spony, dvě z nich mají vrubořezem provedený pletencový ornament. Našly se rovněž kostěné hřebeny, korálky a jiné drobné předměty. V ženském hrobě č. 38 byl také vedle nádoby nalezen tzv. železný pletací mečik /Webschwert/.

Svým celkovým rázem se šakvičské pohřebiště řadí ke kostrovým nekropolím s keramickými výrobky lab-skogermánského rázu, které mají obdoby na jižní Moravě, v severní části Dolního Rakouska, ale i Maďarska a Slovinska a které jsou po etnické stránce označovány jako langobardské z doby první poloviny 6. století n.l. až k jejímu středu. Východně od návrší s výše popisovaným dosud největším pohřebištem tohoto typu u nás zjištěným lze hledat v údolí blízkého potoka Štinkavky soudobé sídliště /1/. Výzkumem odkryté šachtové hrobky s kamennými a dřevěnými konstrukcemi jsou dokladem toho, že tam pochovávali příslušníky nadřazené vrstvy "adalingi" a celkový ráz pohřebiště ukazuje zároveň na pokročilý stupeň společenské diferenciacce.

Při zjišťování rozsahu pohřebiště z doby stěhování národů sondáží na východní a jižní straně byl zachycen hřbitov z pozdní doby hradištní. Tyto hroby charakterizovalo nehluboké uložení pod povrchem /od 38 cm do 90 cm/. Z 27 odkrytých hrobů bylo 15 bez nálezů /mužské hroby/, v šesti ženských hrobech byla jedna nebo dvě stříbrné nebo stříbrem plátované esovité záušnice o malém průměru. V jednom hrobě byl olovený kroužek. V dalším hrobě s esovitou záušnicí u lebky ležela u levé ruky stříbrná uherská mince Ondřeje I. /vládl 1046 - 1061/. V dalším hrobě u levého ramene byl tentýž stříbrný denár. V blízkosti hrobu č. 64 ležel stříbrný denár brněnského údělného knížete Konráda I. /vládl 1061 - 1092/ /2/. Obec Šakvice se údajně jmenovala původně Čičovice /Cziczowice/ a panovala domnění, že je to kolonizační ves /3/. Nález pohřebiště, v jehož blízkosti nutno hledat zaniklé osídlení /patrně se k němu také vztahují pozdněhradištní objekty odkryté referentem v trati "Hrůdky" /4/ tuto domněnku vyvrací. Archeologicky zjištěná koncentrace osídlení z pozdní doby hradištní v této oblasti vzbuzuje pochybnosti o lokalitaci zaniklého újezdu Dobretína /k r. 1131 a 1174/ do míst dnešních Popic /o. Břeclav/ /5/, které v písemných pramenech patřily ještě před rokem 1291 olomouckému biskupovi Dětrichovi. "Circuitum, que vocatur Dobretin" z roku 1174 /6/ bylo zřejmě územím, ležícím v blízkosti mocenského a hospodářského centra, hradiště Strachotína-Vysoké zahrady, tak jak tomu bylo i u jiných opevnění z počátků přemyslovské moci na Moravě /staročesky debř, dobř, dobřa = lesní údolí, prohluben a název osady, lidí, bydlících v debří/ /7/.

P o z n á m k y

- 1 Při povrchovém sběru jsme našli střepy takové keramiky v okolí levého břehu potoka.
- 2 Za určení mincí jsem povděčen dr. J. Sejbalovi z Numismatického oddělení Moravského muzea v Brně.
- 3 Břeclavsko, sborník. Brno 1969, s. 609.
- 4 B. Novotný, Záchranný výzkum středověkého dvorce a chat u Šakvic /o. Břeclav/ v tomto Přehledu výzkumů.
- 5 V. Richter a sq. Mikulov, sborník. Brno 1971, s. 30 a d.
- 6 Codex diplomaticus Bohemiae I, 289.
- 7 L. Hosák, R. Šrámek, Místní jména na Moravě a ve Slezsku I, /A - L/, Praha 1970, s. 184.

Entdeckung eines Gräberfeldes aus der Völkerwanderungszeit und aus der späten Burgwallzeit bei Šakvice /Bez. Břeclav/. Am östlichen Rande des Dorfes Šakvice, in der Flur Kopeček /auch Fyrhaple/, in der Polní Gasse, fand man beim Grundmaueraushub für einen Neubau Menschenknochen und Keramik. Daher führte man auf den benachbarten bisher unverbauten Feldern eine Rettungsgrabung durch, bei welcher 53 Gräber aus der Völkerwanderungszeit abgedeckt wurden. Die Gräber waren in West-Ostrichtung orientiert und in alle vier Richtungen in langer Vergangenheit eingedrungen worden. Eine bemerkenswerte Gruppe bildeten besonders drei tiefe Gräber. So hatte die Gruft Nr. 3 /300 x 240cm, Tiefe 300cm/ ursprünglich die Konstruktion aus Kalksteinblöcken und Pfosten, die vermutlich ursprünglich irgendeine Überdachung trugen. In den abgerundeten Ecken stellten wir tiefe Pfostengruben fest und inmitten der Stirnwand lag noch eine weitere fünfte Pfostengrube. Nach dem Ausrauben stürzten die Steinblöcke samt dem Sand chaotisch zurück in die Grube ein. Auf dem Boden blieb nur ein Pferdeschädel in einer nicht anatomischen Lage, ein eiserner Zaun und eine kleine Perle. Knapp daneben lag Grab Nr. 79 /Tiefe 340 cm/ mit einer Nische, mit dem Fund eines kleinen vergoldeten zungenförmigen Riemenendes. Wiederum knapp in südlicher Richtung knüpfte an dieses Grab die mächtige Gruft Nr. 30 an /Ausmaße 560 x 390cm, Tiefe 750cm/. Die Grabgrube verjüngt sich nach unten konusartig. Nach dem Ausrauben stürzte wiederum eine Menge von Kalksteinblöcken und Steinen chaotisch zurück /ungefähr 1,5 Tonne/. Unberührt blieb die 180cm hohe und 100cm breite östliche Steinmauer der Grabkammer. Von dem Skelett blieb nur der Rest des oberen Rumpfteiles mit dem Schädel und

Reste eines Holzсарges erhalten, der mit Bronzeblech beschlagen war. Von den übrigen Funden war dies nur eine massive bronzene Eckenverzierung mit einem petschaftförmigem Ende und eine kleine rechteckige Silberplatte, verziert mit einem Niellogeflecht und vergoldeten Nägeln in den Ecken.

In der Nähe der grossen Gräber waren drei Pferdebestattungen /die eine wurde durch den Bau vernichtet/. Im orientierten Grab Nr. 4 lag ein Pferd und ein Hund. In Grab Nr. 42 lagen zwei Pferde, ein Hund und weitere Kleintiere. Bei den Pferdeschädeln waren eiserne Zäune, Ketten und zwei grosse bronzene Nägel, vermutlich von Pferdegeschirr. Auch in die Pferdebestattungen drang man ein.

Für die Bestimmung der Dauer des Gräberfeldes sind besonders die Funde der handgemachten Keramik massgebend. Ausser Schüsselformen von grösseren Ausmassen sind hier auch kleinere Gefässe sowie völlig primitive Keramik. Aus den ausgeraubten Frauengräbern blieben verschiedene kleine Bronzen, Glasperlen aus den Resten von Halsketten, Perlen und Korallen /auch eine aus Sepiolith/, Nadeln, Kämme /auch in Männergräbern/ u. ä. erhalten. In Grab Nr. 38 war ausser einem Gefäss auch ein eisernes Webschwert gefunden worden. Der Aufmerksamkeit der Plünderer entgingen silberne vergoldete S-förmige Fibeln /zwei von diesen haben ein Kerbschnitt-Flechtornament und Glaseinlagen/. In vier Gräbern waren Lanzen spitzen von verschiedener Form.

Durch den Gesamtcharakter reiht sich das Šakvicer Gräberfeld aus der Völkerwanderungszeit, eines der grössten dieser Art in den böhmischen Ländern, zu den Körpernekropolen mit keramischen Erzeugnissen elbgermanischer Charakters, die bestimmte Analogien sowohl in Südmähren, als auch im nördlichen Teil Niederösterreichs, aber auch in Ungarn und in Slowenien haben. Von ethnischer Hinsicht werden sie als langobardisch aus der ersten Hälfte des 6. Jahrhunderts und in seine Mitte bezeichnet. Nach den Le-se-funden keramischer Bruchstücke kann man östlich der Anhöhe mit dem Gräberfeld in der Umgebung des nahen Baches Štinkavka eine gleichzeitige Siedlung suchen. Das Vorkommen einer 7,5m tiefen Schachtgruft mit Steinkonstruktion und einer zweiten mit Stein- und Holzkonstruktion /es ist möglich, dass ober der Menschenbestattung auf Säulen ein "Podium" angebracht und auf diesem ein Pferd bestattet war, von dem nur der nach unten eingestürzte Pferdeschädel mit Zaum erhalten blieb/ zeugt davon, dass hier die "adalingi" mit ihrer Gefolgschaft bestattet wurden. Die verschiedenen Grabtypen und deren Anlegung sowie auch ihr offensichtlich ursprünglich reiches, aber nur fragmentarisch erhaltenes Inventar, sind ein deutlicher Beleg für die fortgeschrittene Stufe der gesellschaftlichen Differenzierung.

Bei der Festlegung des Ausmasses des Gräberfeldes aus der Völkerwanderungszeit auf der Ost- und Südseite, stiessen wir überraschenderweise auf einen bäuerlichen Friedhof aus der späten Burgwallzeit. Von siebenundzwanzig abgedeckten Gräbern waren Männergräber fundlos - vermutlich im Geiste der Kirchenverbote. In den Frauengräbern waren für diese Zeit typische silberne oder bronzene mit Silber plattierte S-förmige Schläfenringe von kleineren Ausmassen. Die gefundenen Münzen, Silberdenare des ungarischen Fürsten Andreas I. /1046 - 1061/, die man in Mähren verwendete und ein Silberdenar des Brünner Teilfürsten Konrad I. /1061 - 1092/ belegen, dass an der Stelle des heutigen Dorfes Šakvice zumindest schon am Ende des 11. Jahrhunderts ein Dienstort existierte /ursprünglich wird die Benennung Čičovice angeführt/ /4/, das zweifellos in die Sphäre des nahen wirtschaftlichen und machthaberrischen befestigten Zentrums der mährischen Přemysliden, des Strachotíngrades angehörte, das in der Flur Vysoká Zahrada am linken Ufer der Dyje gegenüber des heutigen Dorfes Dolní Věstonice untersucht wurde.

TŘETÍ SEZONA NA VÝZKUMU SLOVANSKÉHO POHŘEBIŠTĚ A HORÁKOVSKÉHO SÍDLIŠTĚ V RAJHRADĚ

/ okr. Brno - venkov /

Čeněk S t a ň a, AÚ ČSAV Brno

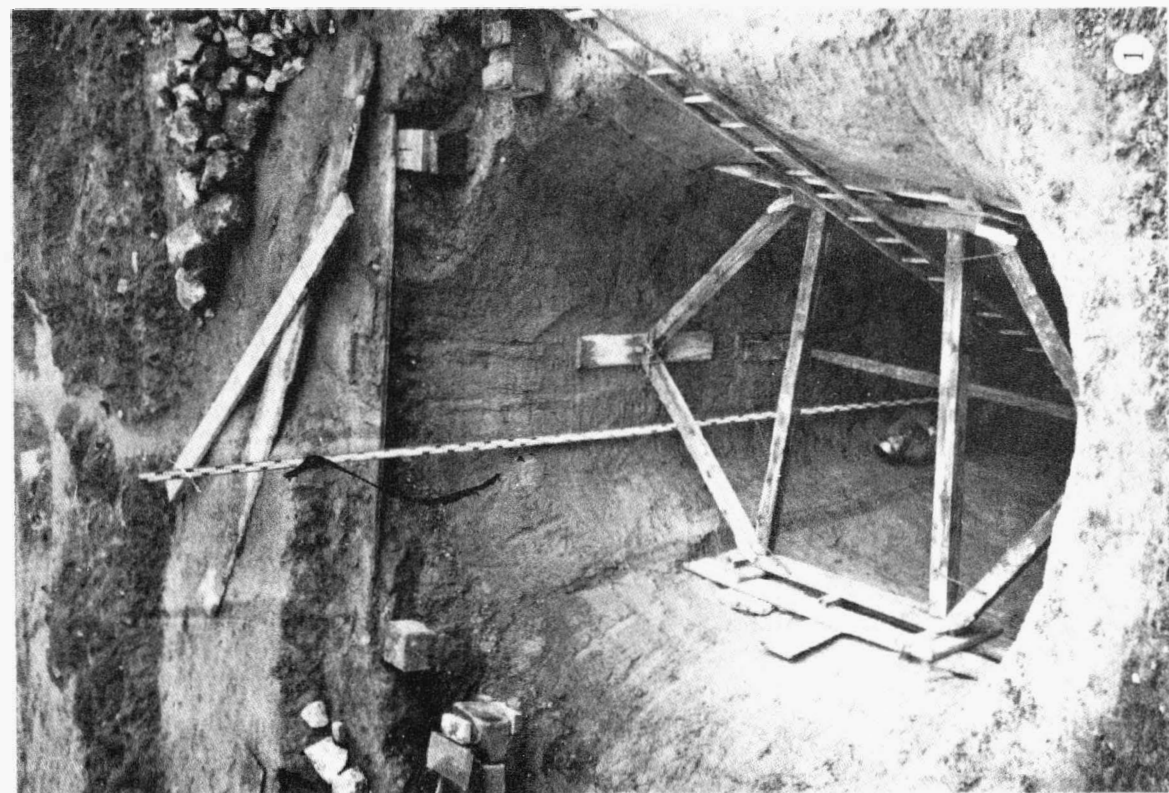
Úkolem dalšího výzkumu v trati Stráně nad Habřinou v Rajhradě na rozmezí katastrálních území obcí Rajhradu a Rajhradice je poznání rozsahu pohřebiště zkoumaného v poslední době a zjištění jeho vztahu k slovanským hrobům odkrytým asi o 300m severněji v letech 1952 - 1953. Proto byl v roce 1974 proveden již po třetí rozsáhlý plošný odkryv. Na ploše 2.000 m² jsme prozkoumali pouze 7 kostrových hrobů, jednu drobnou, na půdorysu kruhovou jamku s nečetným keramickým materiálem velatické kultury, jednu chatu z doby římské /o ní podává zprávu I. Peškař/ a deset sídlištních objektů horákovské kultury.

Z kostrových hrobů je možno jednoznačně zařadit k velkomoravskému pohřebišti dvě dvojice hrobů při západním okraji zkoumané plochy, které mají obvyklou západovýchodní orientaci i průkazné nálezy - železné kování vědra, 2 železné nože, zlomky bronzového kování a pár stříbrných hrozníčkovitých náušnic. Problematické je stáří dvou hrobů, vzdálených od sebe asi 10 m, na severní hranici výzkumu. Byly bez nálezů a jejich orientace od jihojihozápadu k severoseverovýchodu nemá na pohřebišti dosud období. Konečně sedmý hrob, objevený osamocně v severovýchodní čtvrtině plochy, jen 20 cm hluboký pod hladinou výkopu, poskytl průhledný, fialový, mnohostěnný korálek. Analogické korálky bychom spíše našli na mladohradištních řadových pohřebištích než na velkomoravských. I když by se připustilo, že nějaké mělké hroby byly na ploše zkoumané v roce 1974 zničeny orbou, lze mít za pravděpodobný závěr, že velkomoravské pohřebiště objevené v jižním sousedství tímto směrem nepokračuje.

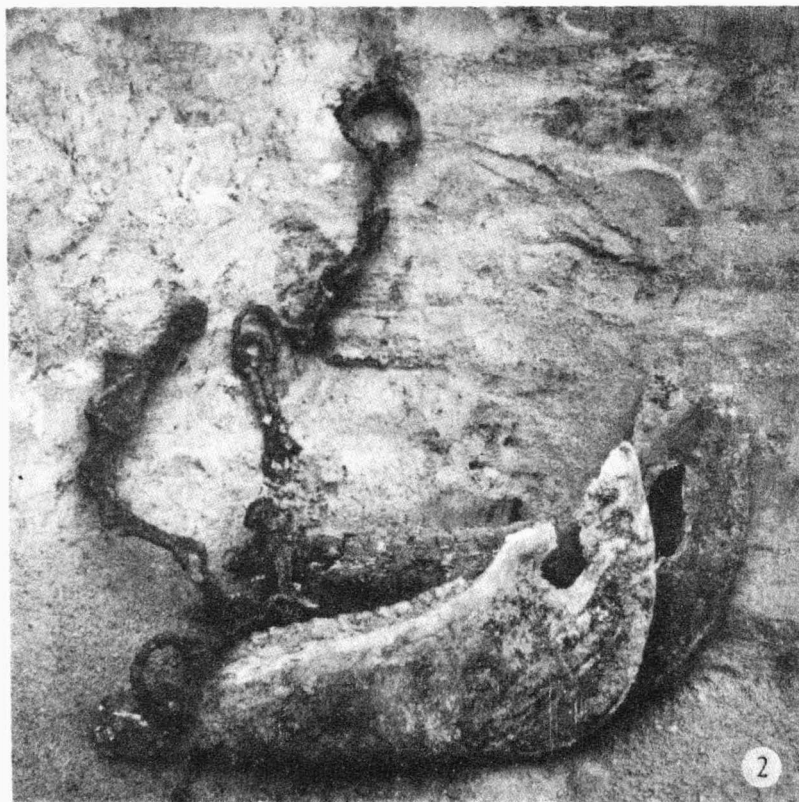
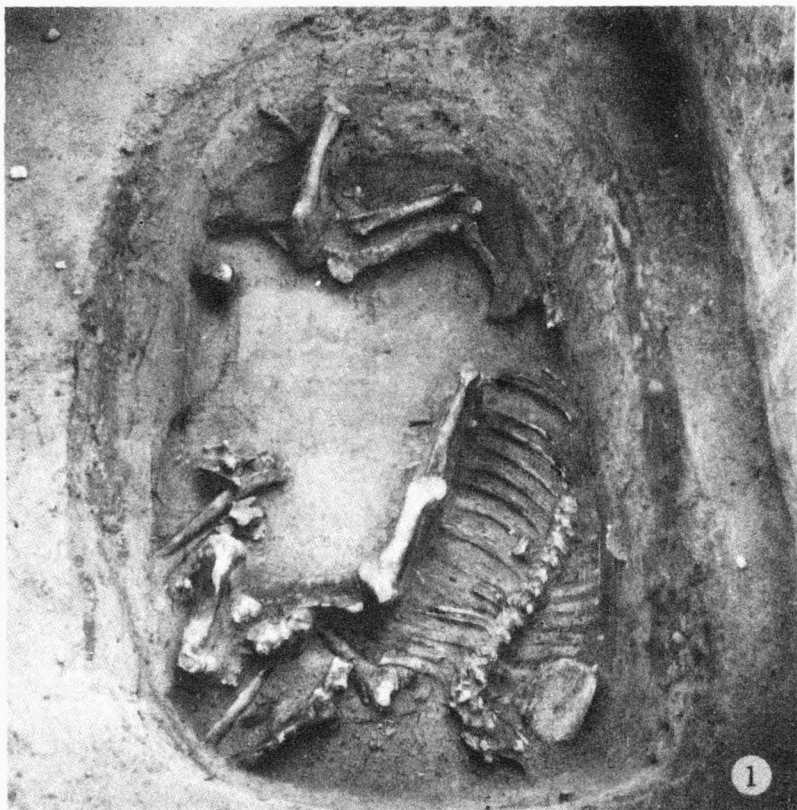
Sídlištní objekty horákovské kultury se soustřeďovaly v severozápadní čtvrtině výzkumu, blíže k jeho západnímu okraji. Z deseti jam polovinu tvořily drobné, na půdorysu okrouhlé jámy o průměru 100 - 180 cm, hluboké méně než 50 cm pod hladinou výkopu, mísovité nebo ke dnu mírně rozšířené. Tyto jámy poskytl zpravidla nemnoho málo typických střepů. Jedna jáma /č. 11/ byla osmičkovitá s nestejně hlubokými polo-

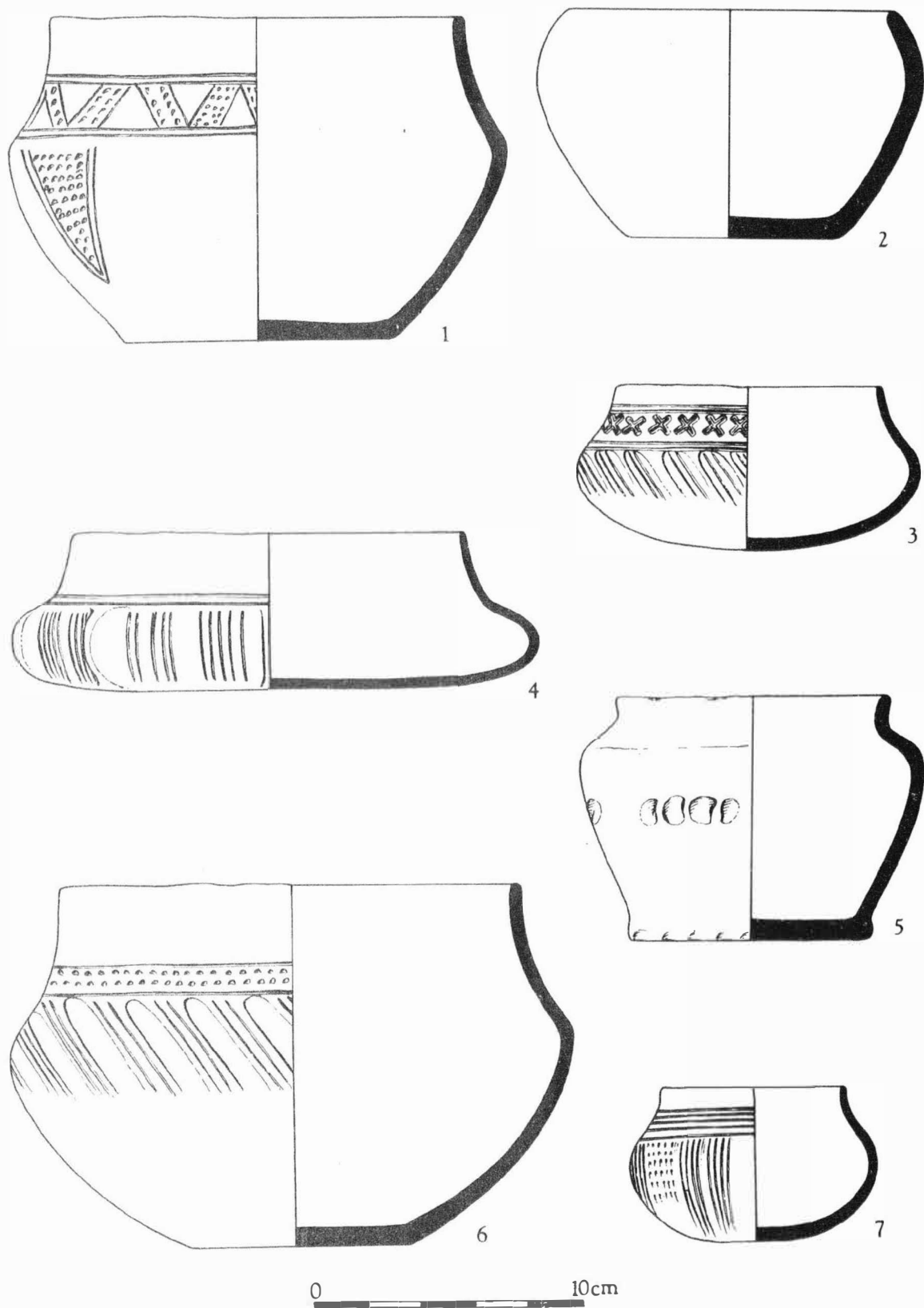
Tab. 30.
Šakvice / okr. Břeclav/. Polířebiště z doby stěhování národů. Hrob č. 3. - Völkerwanderungszeitliches
Gräberfeld. Grab Nr. 3.

Tab. 31
 Šakvice /okr. Břeclav / . Pohřebišťe z doby stěhování národů. Hrobč. 30, hloubka 750 cm. - Völkerwan-
 derungszeitliches Gräberfeld. Grab Nr. 30, Tiefe 750 cm.

Taf. 32
Šakvice / okr. Břeclav/. Pohřebiště z doby stěhování národů. Koňský hrob č. 42. - Völkerwanderungs-
zeitliches Gräberfeld. Pferdegrab Nr. 42.

Taf. 33

Šakvice / okr. Břeclav/. Pohřebiště z doby stěhování národů. Keramika. 1 hrob č. 32 ; 2 hrob č. 74 ; 3 hrob č. 12 ; 4 hrob č. 79, 5 hrob č. 56 ; 6 hrob č. 44 ; 7 hrob č. 57. - Völkerwanderungszeitliches Gräberfeld. Keramika. 1 Grab Nr. 32 ; 2 Grab Nr. 74 ; 3 Grab Nr. 12 ; 4 Grab Nr. 79 ; 5 Grab Nr. 56 ; 6 Grab Nr. 57.

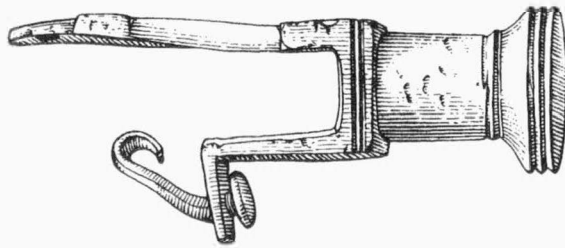
2

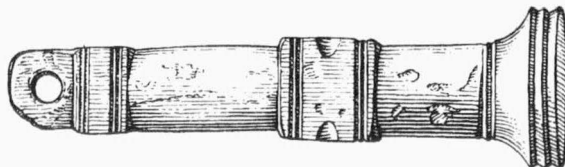
3

4

5

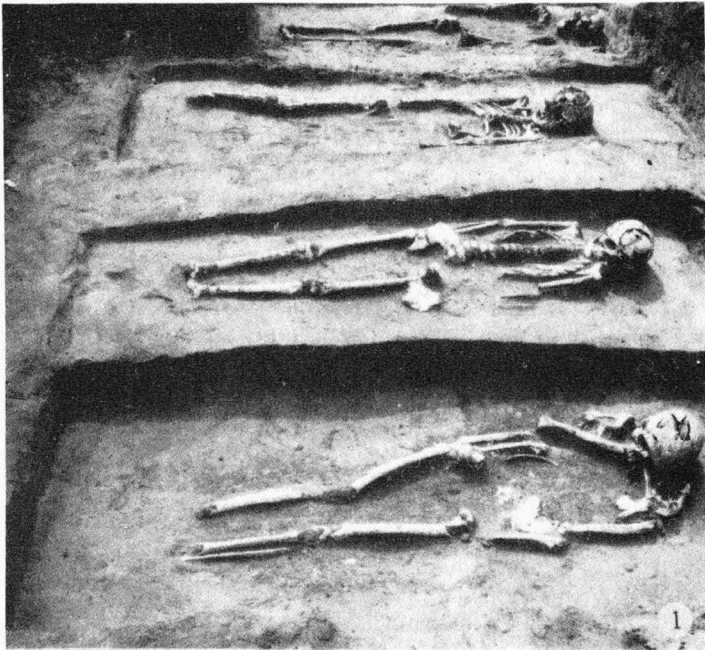

1

Tab. 34

Šakvice / okr. Břeclav /. Pohřebiště z doby stěhování národů. Nálezy z hrobů. 1 hrob. č. 45 /železo/; 2 hrob č. 30 /stříbro/ ; 3 hrob č. 54 /stříbro/ ; hrob č. 46 /stříbro/; 5 hrob č. 30 /bronz/. = Völkerwanderungszeitliches Gräberfeld. Funde aus den Gräbern. 1 Grab Nr. 45 /Eisen/ ; 2 Grab Nr. 30 /Silber/ ; 3 Grab Nr. 54 /Silber/ ; 4 Grab Nr. 46 /Silber/ ; 5 Grab Nr. 30 /Bronze/.

Tab. 35

Šakvice /okr. Břeclav/. Pohřebiště z 11. století. 1 pohled na skupinu hrobů ; 2 hrob č. 25. - Gräberfeld aus dem 11. Jahrhundert. 1 Anblick auf eine Gräbergruppe ; 2 Grab Nr. 25.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1974

Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor : Akademik Josef Poulík

Redaktoři : Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhový

Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá

Kresby : doc. dr. B. Klíma, A. Životská

Na titulním listě : stříbrná spona z doby stěhování národů ze Šakvic

Tisk : Geografický ústav ČSAV v Brně

Evidenční číslo : ÚVTEI-73332

Vydáno jako rukopis - 450 kusů - neprodejné